

УДК 796.01

Спортивний агон і смерть: екзистенціальний характер кореляції

С.В. МОГІЛЬОВА

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна,
E-mail: athena84@mail.ru**Авторське резюме**

Автором досліджуються імпліцитні взаємозв'язки між спортивною агоністикою, психофізичною суб'єктивністю спортсмена і проблемами усвідомлення постійної присутності смерті в житті людини. Перевага віддається спорту великих досягнень як такому виду агону, в який людина гранично залучена і в якому конститує себе власними зусиллями, реалізує своє особистісне покликання, тобто виступає автором, і власної долі і власної тілесності. У звертанні до надбань філософії екзистенції та релевантних досліджень філософських проблем смерті доведено, що між практикою спорту та проблемою смерті існує не тільки культурно-історичний зв'язок, але й кореляція екзистенціального характеру. Автором показано, що ця кореляція обумовлена низкою факторів. Головними з них є такі: вплив усвідомлення мотиву смерті на вибір спорту як сфери самоактуалізації людини і на ступінь залученості в цей процес; можливості до трансцендування, які надає практика спортивного агону; можливості вислизання від обумовленості будь-якими дискурсами, в тому числі – дискурсом смерті, в процесі агону; авторська сутність тілесності спортсмена, завдяки чому спортивна агоністика може розглядатися як «вправа у вмиранні». Відзначається, що виявлені взаємозв'язки психофізичної суб'єктивності спортсмена і смерті мають екзистенціальний характер і як такі постають більш природними, ніж витіснення смерті на периферію свідомості, за рамки соціального простору і виведення смерті та мертвих за рамки символічного обороту групи, як це відбувається в сучасних суспільствах.

Ключові слова: агон, спорт великих досягнень, смерть, психофізична суб'єктивність, авторство, самоактуалізація, індивідуалізація.

Sports agon and death: the existential nature of correlation

S.V. MOGILEVA

Kharkiv national university of internal affairs, Kharkiv, Ukraine, E-mail: athena84@mail.ru

Abstract

The author examines implicit relationship between sports agon, athlete's psychophysical subjectivity and problems of understanding the constant presence of death in life. Preference is given to sport of greatest achievements such as the type of agon, in which a man who is extremely involved and who constitutes himself through his own efforts, realizing his personal vocation, and is the author of his own fate and his own physicality. In referring to the philosophy of existence and achievements of relevant studies in philosophical problems of death, it is proved that between the practice of sports and death problem exists not only cultural and historical connection, but the correlation of existential nature. It is shown that this correlation is due to several factors. The main among them are: the impact of the awareness of death motive to choose sport as a sphere of human self-actualization and the degree of involvement in this process; the possibility to transcending provided by agon sports practice; the possibility of slipping out of conditioning any discourses, including the discourse of death in the agon; author essence of athlete's physicality, that's why agonistics can be regarded as «an exercise in dying.» It is noted that the identified relationships between psychophysical subjectivity of an athlete and the death are existential and more natural than the displacing death to the periphery of consciousness, beyond the social space and removing the death and the deads beyond symbolic turnover, as it is in modern societies.

Keywords: agon, acme sports, death, psychophysical subjectivity, authorship, self-actualization, individuation.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що практично всі античні змагання були пов'язані зі смертю та похоронною обрядовістю. Так, всі три варіанти легенд про заснування Олімпійських ігор розповідають про перемогу і смерть, в честь чи з приводу яких і були засновані ігри: перемога Пелопса над Еномаєм; Зевс перемагає свого батька Крона і влаштовує змагання з бігу, які дали початок Олімпійській агоністиці; перемога Геракла над Авгієм, який не захотів виконувати умови угоди. Такі ж підстави мають й інші панеллінські ігри: Аполлон на честь перемоги над змієм Піфоном заснував

Піфійські ігри, Немейські ігри були засновані за наказом Геракла після вбивства Немейського лева. Про заснування Істмійського агону існує також декілька легенд і всі вони пов'язані зі смертю. Похоронні церемонії знатних осіб з необхідністю включали в себе атлетичні ігри, що відомо з текстів давньогрецького епосу, а також з досліджень побуту і звичаїв стародавніх греків [див., наприклад: 7]. Питання про генетичну близькість атлетичних змагань до похоронної обрядовості піднімалося дослідниками неодноразово, але переважна більшість таких досліджень проводилася в історико-куль-

© С.В. Могільова, 2015

турологічному форматі. Філософських розробок заявленої тематики, за рідкісними винятками [12] практично не зустрічається, в найкращому разі зазначений аспект згадується побіжно [22].

Аналіз досліджень і публікацій. У межах філософії спорту заявлена проблема практично не відтворена. Як порівняно молоде відгалуження соціальної філософії, цей напрямок конститується дещо нерівномірно, хоча і представлений цікавим розмаїттям досліджень. Релевантні філософські дослідження власне смерті [2; 4; 14; 16; 21 та ін.] також не торкаються вказаного взаємозв'язку. Навіть у такому потужному напрямку сучасної філософської думки як багатоманітні інтерпретації тілесності, за рідкісними винятками [6], тілесності людини-спортсмена практично не приділяється уваги. В цілому, в розумінні тілесності переважає конструктивістський підхід, згідно з яким вона є обумовленою певними кодами – культурними, ідеологічними, владними, політичними і т. ін. [див., наприклад: 10; 15; 17]. При такому прочитанні тілесності залишаються нерозкритими її неповторні, сутнісні виміри екзистенціального характеру. Тілесність індивідуальна більшою частиною досліджується як аномальна та інвалідна [18; 24]. Обґрунтування гармонійного сполучення природних даних людини з культурними її досягненнями в роботі над власним тілом практично не сталося. Власне досліджень екзистенціальних вимірів спорту, тим більш в аспекті відношення до смерті, практично немає. Тому звертання до екзистенціальних потенцій спортивної агоністики в зазначеному вимірі постає своєчасним та актуальним.

Для кращого розуміння позиції автора слід відзначити, що мова йде саме про спорт «великих досягнень», який протистоїть масовим спортивним практикам за рахунок не тільки рівня фізичних навантажень і захопленості, а перш за все як такий, де людина конститує себе власними зусиллями, реалізує своє особистісне покликання, тобто виступає автором і власної долі, і власної тілесності. Спорт як переважно тілесна практика є гранично індивідуалізованою. Така індивідуалізація задається метою спортивного агону – досягти перемоги із використанням усіх своїх здібностей, у їх творчому поєднанні. Таким чином, спорт великих досягнень розглядається нами як у повній мірі практика тілесної суб'єктивації. В той же час він є практикою соціальною – за рахунок публічності спортивних подій. Саме ця наявність реалізації індивідуального в соціальному зумовлює можливість розглядання «великого» спорту в екзистенціальній площині і навіть більш вузько – в авторській площині, де авторство розуміється як «проблема суб'єкта в одному з його соціокультурних вимірів» [8, с. 277].

Метою дослідження є виявлення взаємозв'язків екзистенціального характеру практики спорту великих досягнень і смерті.

При звертанні до надбань екзистенціальної філософії в цілому, головна увага приділяється напрямкові позитивного екзистенціалізму [1; 5] як такому, що розуміє людину в контексті вільної можливості пошуку відношення з буттям, як здатність підняти себе до стану дійсного існування власними силами, власним спонуканням (на протиположну позицію класичної філософії екзистенції, відповідно до якої людина у своєму бутті споконвічно розгублена і віддана світу і внаслідок цього екзистенціальні стани і переживання можливі тільки як вимушені, ініційовані ззовні).

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи будь-яке явище у його екзистенціальному аспекті, неможливо обійти питання про ставлення до смерті, як остаточної пограничної ситуації. Філософія існування стверджує, що хоча ставлення до смерті й не повинно бути обов'язковою складовою частиною будь-якої свідомості в кожний момент часу, тим не менше воно є необхідною умовою для досягнення справжнього існування [5]. Оскільки лише загроза смерті виявляється в змозі привести людське життя до виключної гостроти його існування, остільки присутність усвідомлення смерті в житті є тією силою, що бере участь у його формуванні. Смерть, як найрадикальніша погранична ситуація, штовхає людину до питання про абсолютно суттєве. Далі виникає питання про все інше суттєве, що може (і повинна) виконати людина в житті, тим самим підводячи її до усвідомлення свого життя як власної задачі або долі. Таким чином, саме усвідомлення людиною присутності смерті в світі і власному житті змушує задуматися про своє власне призначення і реалізувати його. Одночасно з цим смерть утримує людину в модусі справжнього існування, в якому вона постійно перевершує власне заспокоєння на деякій вже досягнутій позиції, не даючи зісковзнути в модус забуття буття [5]. Усвідомлення минулості (як власного життя, так і будь-якої ситуації) як постійного перебування під загрозою смерті не дозволяє замкнутися на колишньому, вже досягнутому, на стереотипах повсякденного буття.

Вплив усвідомлення присутності смерті в житті на вибір власного шляху та осягання власного призначення відбувається у житті спортсмена так само як і у всіх інших людей – як рішення присвятити себе саме цій діяльності, реалізуватися у спорті великих досягнень, знайти і здійснити закладений у цьому сенс, оскільки людина відчуває, що саме тут вона може найбільш повно виразити себе, актуалізувати свої індивідуальні потенції, сформувати і вибудувати своє життя, здійснити долю. В той же час усвідомлення минулості спортивних результатів, неповторності найбільш яскравих та унікальних моментів боротьби та нестандартних розв'язань спортивної ситуації, необхід-

ність постійно приймати на себе ризик символічної страти (досягнутого раніше результату) і т. ін., підступають до спортсмена з вимогами залученості (у процес тренувань, змагань) та існування в модусі незабуття буття.

Як зазначає О. фон Болльнов, протягом життя завжди відбувається щось таке, що можна в загальному, переносному сенсі називати смертю. Таким чином, він фіксує сутність життя як постійне відмирання та відродження [5]. Тобто, в екзистенціальному розумінні життя і смерть сплітаються. Для будь-якого здійснення необхідний вибір, який веде до заперечення наявного, того, що вже є – нове завжди означає смерть старого. Усвідомлення наявності смерті в житті впливає і на власне тілесну самоактуалізацію і як таке присутнє у житті постійно. Є. Газарова показує, що таким чином зрозумілий мотив смерті необхідний для розвитку і функціонування нормальної тілесності [9]. Найважливіший аспект, пише Газарова, що впливає на тілесну самоактуалізацію і спровокований мотивом смерті – відкритість притоку різноманітної інформації та обробка її нестереотипними, різними, незаданими способами. Таким чином, через подолання заданості долається страх смерті [9]. Екстраполоючи цю експлікацію мотиву смерті на ситуацію спортивного агону, можна побачити, що вона значно радикалізується. Спорт є практикою, де людина добровільно вступає у взаємодію з іншим і прагне перемогти його шляхом максимізації своїх психофізичних можливостей у безлічі ігрових ситуацій. Кожна обрана можливість означає остаточну відмову від інших, які ніколи вже не будуть реалізовані. Ці вибори в спорті є однією з його основ як агональної практики, вони здійснюються тілесно і в гранично індивідуалізованому синтезі величезного обсягу різноманітної інформації. Описаний Є. Газаровою мотив смерті як необхідний для розвитку нормальної тілесності, у спорті виступає безпосередньою передумовою для формування «авторської» тілесності як цілісності суб'єктивного переживання власного тіла в процесі спортивної взаємодії. Спортивна «авторська» тілесність виникає в процесі змагання шляхом взаємного перевизначення (у розумінні Ж. П. Сартра), постійної незгоди із визначенням себе та закріпленням своєї психофізичної суб'єктивності в якихось межах, як індивідуальний і особистісний спосіб тілесного синтезу сенсів, що виникають кожну мить (більш докладно про концепт «авторська тілесність» див: [13]). Досвідчений спортсмен для перемоги обирає ті свої можливості, які найбільш властиві його індивідуальності, його психофізичній суб'єктивності та відповідають наявній ігровій ситуації. Цей вибір здійснюється саме тілесно, оскільки феномен зовнішнього сприйняття є первинним щодо будь-якої рефлексивної позиції. Кожна така незгода із визначенням себе

ззовні, кожний вибір, кожна нова конфігурація сенсів, здійснена тілесно, є, в той же час, маленьким «моментом смерті» і в сенсі відмови від інших можливостей, і в сенсі прийняття ризику зробити помилку – отже програти – отже символічно померти (як чемпіон, рекордсмен або навіть як багатообіцяльний претендент і т. ін.).

В екзистенціальній філософії існує поняття екзистенціальної миті як здійснення «вічного у тимчасовому» і співвідноситься це поняття з існуванням у модусі справжності буття. Цей прорив у вічність розуміється не тільки як подолання власної розпорошеності у повсякденності, не тільки як миттєве здійснення співпадання сутності та існування, але й як певний момент подолання смерті, мить безсмертя. Спортсмен, якщо він «безумовно залучений» у відкриту агональну взаємодію, спрямований за межі своїх можливостей, – прориває площину часу і в збиранні власних зусиль, інтенцій, можливостей і виборів виходить на рівень позачасового, тобто вічності. Цей вихід здійснюється за рахунок виведення своєї психофізичної суб'єктивності в актуалізацію. Для кращого розгортання цієї думки доречно звернутися до концепції «спектра свідомості» К. Уїлбера [19], згідно з якою рівень свідомості спортсмена в спорті вищих досягнень ми можемо співвіднести із рівнем «кентавра» (в термінах Уїлбера) – рівень єдності тіла та «его». Ця єдність відтворює більш глибоку реальність, ніж окремо «его» і окремо тіло. Як такий, спортсмен високого рівня є цілісністю, останнім щаблем перед знаходженням свідомості єдності, тотожності із Всесвітом. Уїлбер показує, що з рівня «кентавра», глибокого рівня єдності довільного і спонтанного, «я» людини веде «нескінченне ненавмисне життя в сьогодні» [19, с. 210]. Якщо «его» живе в часі, прагнучи до майбутнього і зберігаючи пам'ять про минуле, то «кентавр» (тут – спортсмен у ситуації агону) живе в *nunc fluens* – в минутому і живому «зараз», яке не чіпляється за «вчора» і вільно від очікування майбутнього. Це ще не вічне сьогодні, *nunc stans* (тобто подолання смерті), але «це вже крок у правильному напрямку» [19, с. 209]. Таким чином, спортсмен як свідомість «кентавра», досягає найближчої позиції до позачасового, вічності. Його перебування в *nunc fluens* дозволяє йому легше долати тимчасовість і власну скінченність, «розмикатися» у трансцендентну реальність, в *nunc stans*. І, як зазначає Уїлбер, таке «відкриття того, що трансцендентне «Я» виходить за межі індивідуального організму, несе з собою інтуїтивне відчуття безсмертя» [19, с. 238].

Таким чином, під впливом усвідомлення присутності смерті в житті людини всі змістовні визначення осідають і залишається тільки найсуттєвіше. О. фон Болльнов зазначає, що під впливом цього усвідомлення руйнується-

ся будь-який визначений зміст, і саме це надає життю сенс, оскільки залишається лише якість безумовного існування [5]. Але вислизання від будь-яких сьогохвилинних, наявних змістовних визначень, як це відбувається в ситуації спортивного агону, дає не тільки відчуття справжності існування, абсолютної якості буття. Вислизаючи з-під влади будь-яких дискурсів у простір психофізичної цілісності «кентавра», спортсмен вислизає і з-під влади дискурсу смерті, оскільки страх смерті існує вербально оформленим у просторі соціального. Шляхом виходу у вневербальне поле взаємодії, в цілісність психофізичного організму з усією безліччю його можливостей, головною з яких є можливість трансцендування, спортсмен долає і страх смерті. Отже – приймає її, роблячи ще один крок у напрямку до свідомості єдності. В акті трансцендування (в спрямованості за межі зовнішньої та внутрішньої визначеності) він розчиняє первинну межу (між світом і собою як цілісним організмом) і з її розчиненням зникає страх смерті.

Розуміння спортсмена високого рівня як автора своєї психофізичної суб'єктивності дозволяє розглянути цю суб'єктивність у співвіднесенні із герменевтичною концепцією В. Нікітаєва, де він пропонує розглянути смерть як процес, а не як факт і смерть у функції автора [14]. Процесуальність смерті в ході аналізу очевидним чином корелює з концепцією свідомості єдності. Зокрема, Нікітаєв пише, що «свідомість ніколи межі смерті (як зникнення) в самому собі не досягає» [14, с. 216] і що «вмираючий йде у свою свідомість, яка стає останнім його притулком, остаточним «потойбічним» світом» [14, с. 215, виділено автором]. Тобто йде у свою свідомість без кордонів шляхом розчинення останньої межі – між організмом і середовищем. Він називає смерть способом самозбереження свідомості, яка вмирає для живих, але не для себе самого.

Експлікуючи розуміння смерті у функції автора (усіх текстів про смерть, на які спираються дослідники), Нікітаєв зазначає, що «смерть як автор не є особливою особистістю, а тому немає двох свідомостей: того, хто зображує (свідомість автора) і зображуваного (свідомість героя). Це означає, що інша свідомість опиняється в тій же самій свідомості» [14, с. 209, виділено автором]. Однак, у разі розгляду людини з точки зору екзистенціалізму, як автора своєї долі (і спортсмена як автора своєї долі й тілесності), також не існує двох свідомостей, людина є і автором, і героєм своєї долі (тілесності) одночасно. Цю «іншу свідомість в собі самій» Нікітаєв визначає як радикально інакшу структуру, ніж ту, що характеризує життя (або буття), «постійну розбіжність із самим собою, перевернення себе, трансценденція ... Це, навпаки, – замикаюча, обмежуюча, закінчуюча Інша свідомість» [14, с. 210, виділено авто-

ром]. Такий висновок він робить, спираючись на концепції авторства М. Бахтіна та М. Фуко. Дійсно, у Бахтіна, естетично творче ставлення до героя та його світу є оформлюючим і завершуючим, ставлення до нього як до того, що має померти [3]. «Художнє бачення дає нам всього героя, обчисленого й виміряного до кінця ... З самого початку ми повинні намацувати його смислові кордони, милуватися ним як формально завершеним, але не чекати від нього смислових одкровень, з самого початку ми повинні пережити його всього, мати справу зі всім ім, з цілим, в сенсі він повинен бути мертвий для нас, формально мертвий» [3, с. 153]. Смерть для Бахтіна – форма естетичного завершення особистості. Автор, як принцип бачення і оформлення, повинен знаходитися на межі створеного ним світу [3, с. 210]. Але у випадку розглядання смерті у функції автора, автору взагалі більше ніде знаходитися, і він перетворюється на саму цю межу [14]. Аналогічна думка простежується у Фуко: «що ім'я автора не йде ... зсередини деякого дискурсу до реального і зовнішнього індивіда, який його виробив, але що воно прагне в деякому роді на кордон текстів, що воно їх вирізає, що воно йде уздовж цих розрізів, що воно виявляє спосіб їх буття, або, принаймні, його характеризує» [20, с. 21 22]. Таким чином, саме авторство як принцип бачення-оформлення, ця інша свідомість у собі самій – є рамка [14]. Тобто там, де свідомість людини стає іншою свідомістю (принципом авторства), там з'являється особливий тип меж свідомості (який Нікітаєв називає «рамка»). Будь-яке авторство як вибір та оформлення – закріплення в деяких межах, є структуруючим і замикаючим і, отже, є агентом смерті.

Щоб уникнути протиріччя між таким чином зрозумілого авторства з викладеним вище розумінням свідомості «кентавра» як спроможної до розмикання і трансцендування, слід зазначити суттєву різницю між мовою тіла взагалі та авторською тілесністю. Мова тіла людини виступає скоріше як довербальний засіб комунікації, тобто це мова інстинктів та безсвідомого. Тоді як авторська тілесність спортсмена як така, що виникає в динамічній взаємодії, що завжди відкрита для переоформлення і трансцендування є засобом позавербальної комунікації, але вона має власну мову в просторі спортивного дискурсу певного виду спорту, знайденою в цілісності як артефакт, як результат авторського оформлення. З цього розрізнення витікають два моменти. Перший: свідомість «кентавра» – це власне сама цілісність психофізичного організму, куди входять і довербальні, тобто докультурні, форми тілесної цілісності та вневербальні, але культурні, такі які віднаходяться у спорті і танці. Як така свідомість «кентавра», незалежно від форми її набуття (медитація, спорт, танець), є можливістю, «базою» для розмикання, найближчим до транс-

центентного станом свідомості. Другий момент: авторство тілесності – це суб'єктивна експлікація способу соціально-культурного віднаходження своєї психофізичної цілісності. Як таке воно є виявленням способу буття того «тексту», який створює спортсмен у процесі зусиль суб'єктивації та культурної взаємодії і замикаючим у певних рамках, тим, що оформляє сам себе. Для спортсмена як автора свого психофізичного організму таке авторство може розглядатися як «вправа у вмиранні».

Прочитання принципу авторства/суб'єктивації/індивідуалізації як такого, що має відношення до смерті узгоджується і з точкою зору Ф. Хуземана. У своєму дослідженні «Про образ і сенс смерті» він обґрунтовує висновки, що саме «індивідуалізація – це виграш, який ми відвойовуємо у смерті» [21, с. 89]. Найпростіші організми практично безсмертні. Людський організм, завдяки своїй складності та великому ступеню диференціації клітин, має можливість стати носієм свідомості. І «саме завдяки свідомій діяльності людина стає індивідумом» [21, с. 88], але ціна, яку люди платять за диференціацію, – смерть. Хуземан прямо говорить, що «людина зобов'язана можливістю вільного розкриття своєї потаємної сутності тому факту, що в організмі бере участь процес смерті і що звільнені завдяки цьому процесу пластичні сили служать підставою для душевного життя. Процес смерті, таким чином, становить фізіологічну підставу для виникнення індивідуального мислення, а значить для розвитку людини за напрямом до свободи» [21, с. 98–99]. Таким чином, можна сказати, що людина, екзистенціально залучена у виконання власної долі, в практиці суб'єктивації, яка направляє всі свої інтенції і волю на активну індивідуальну самоактуалізацію (що можливо тільки в соціокультурному просторі як такому, що протистоїть природі), знаходиться в самому близькому відношенні до смерті. Викладене повною мірою відноситься до спорту як далеко не природної, рафіновано культурної діяльності як у плані реалізації своєї долі у спорті вищих досягнень, так і в плані авторства власної тілесності. Але якщо пам'ятати, що смерть – це процес розчинення останньої межі перед виходом у свідомість всеєдності, то перспектива не представляється лякаючою. Такої ж точки зору дотримується дослідник езотеричних аспектів смерті В. Розін: «Якщо ... я повністю себе реалізую, живу Культурою та Вічним ... Мені нічого боятися: живучи Вічним, я безсмертний; повністю себе реалізувавши в житті, зберігши і вичерпавши до кінця своє здоров'я, я піду безболісно і спокійно. При цьому я повинен розуміти себе не тільки як кінцеву і тому смертну істоту, але і як частину, момент Цілого (Культури, Духа, божественного або космічного життя, Реальності і т. п.), як творця власного життя» [16, с. 179].

Висновки. Між практикою спорту та проблемою смерті існує не тільки культурно-історичний, але й імпліцитний взаємозв'язок екзистенціального характеру, зміст якого коротко зводиться до наступних моментів: усвідомлення мотиву смерті впливає на вибір спорту як сфери самоактуалізації людини і на ступінь залученості в цей процес; спорт як практика надає унікальні можливості для трансцендування – як виходу за межі своєї психофізичної даності і такий прорив дозволяє здійснити «вічне у тимчасовому», що дає інтуїтивне відчуття безсмертя; психофізична суб'єктивність спортсмена може розумітися як свідомість єдності (свідомість рівня «кентавра» в термінах К. Уілбера) і за рахунок своєї цілісності дозволяє вислизнути з-під визначення будь-якими дискурсами, в тому числі – з-під влади дискурсу смерті; спортсмен як автор свого цілісного психофізичного організму виступає як рамковий, обмежуючий, завершальний принцип, тобто як агент процесу смерті і таке авторство може розглядатися як «вправа у вмиранні». Описані зв'язки спортивної психофізичної суб'єктивності і смерті екзистенціального та авторського характеру навіть у своєму нерозгорнутому, імпліцитному вигляді постають набагато більш природними і здоровими, ніж сучасне витіснення смерті на периферію свідомості та за рамки соціального простору, як це фіксує Ф. Ар'єс – «смерть перевернута» [2, с. 454–494] і виведення смерті та мертвих за рамки символічного обороту групи, як це показує Ж. Бодрійяр [4]. Навіть там, де смерть допускається у життєвий простір у вигляді увічнення пам'яті про великих людей, в епоху технічної відтворюваності тіло демонструється тільки в його соціально-редукованій, знеособленій формі. Тілу й після смерті відмовляється в індивідуальному і авторському. Так, розглядаючи як образи сучасної смерті мумію В. Леніна і статую А. Лінкольна в Діснейленді, Б. Гройс зазначає, що і в тому, і в іншому випадку техніка відтворює тіло тільки в його суспільній формі [11]. Все приватне, органічне віднімається у тіла в результаті технічного відтворення. «Історичне безсмертя має відношення тільки до історичного і релевантного» [11, с. 355]. Тоді як виявлені зв'язки тілесно-спортивного в людині та процесу смерті гранично індивідуалізовані, екзистенціальні. Ці взаємозв'язки практично не досліджені і тому не усвідомлюються ні особою, ні суспільною свідомістю, але сама наявність таких конотацій, пов'язаних з тілесністю людини-спортсмена, співвідноситься з автентичною, непереглумаченою думкою Ювенала:

«Треба молити, щоб розум був здоровим у тілі здоровому.

Бадьорого духу проси, що страху не знає пред смертю,

Що шанує як дар природи межу свого життя...» [23, кн. ІV, Сатира десята, ст. 356–358].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аббаньяно Н. Позитивный экзистенциализм [Текст] / Н. Аббаньяно // Введение в экзистенциализм / Н. Аббаньяно; [пер. с итал.]. – СПб.: Алетейя, 1998. – С. 289-452.
2. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти [Текст] / Филипп Арьес; [пер. с фр. В.К. Роняна]. – М.: Прогресс – Прогресс-Академия, 1992. – 528 с.
3. Бахтин М.М. Автор и герой в эстетической деятельности [Текст] / М. М. Бахтин // Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. – СПб.: Издательство «Азбука», 2000. – С. 9-226.
4. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть [Текст] / Жан Бодрийяр; [пер. и вступит. статья С.Н. Зенкина]. – М.: «Добросвет», 2000 – 387 с.
5. Болльнов О. Ф. Философия экзистенциализма [Электронный ресурс] / Отто фон Болльнов. – Режим доступа: <http://elenakosilova.narod.ru/studia/bollnow.htm>
6. Вакан Л. Социальная логика бокса в черном Чикаго: К социологии кулачного боя [Текст] / Лоик Вакан // Логос. – 2006. – № 3. – С. 104-140.
7. Велишский Ф. История цивилизации. Быт и нравы древних греков и римлян [Текст] / Ф. Велишский; [пер. с польск.] – М.: Эксмо-пресс, 2000. – 702 с.
8. Воропай Т. В поисках себя. Идентичность и дискурс [Текст] / Татьяна Воропай. – Харьков: ХДПУ, 1999. – 418 с.
9. Газарова Е.Э. Мотив смерти в развитии нормальной телесности: выступл. на конференции «Тело: между жизнью и смертью» (Москва, 11-13 ноября 2005 года). [Электронный ресурс] / Е. Газарова. – Режим доступа: http://telesnost.ru/psi/motiv_smerti_vrazvitiu_normalnoi_telesnosti.htm
10. Гомілко О.Є. Феномен тілесності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» [Текст] / О.Є. Гомілко. – Київ, 2007. – 36 с.
11. Гройс Б. Ленин и Линкольн – образы современной смерти [Текст] / Борис Грос // Утопия и обмен / Борис Гройс. – М., 1993. – С. 353-356.
12. Михайлин В. Аполлоновы ляры: состязательный спорт в древнегреческой и новейшей культурных традициях [Электронный ресурс] / Вадим Михайлин // Неприкосновенный запас. – 2004. – № 3. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2004/35/mih23.html>
13. Могилева С. Спорт как разновидность телесных практик субъективации: агон – диалог – экзистенция [Текст] / С.В. Могилева // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2008. – № 792. – С. 217-227.
14. Никитаев В. Герменевтика смерти [Текст] / Владимир Никитаев // Логос. – 2005. – № 2. – С. 202-220.
15. Подорога В. Феноменология тела [Электронный ресурс] / Владимир Подорога. – Режим доступа: http://telesnost.ru/omega/filosofiya/fenomenologiya_tela_ch_3.htm
16. Розин В.М. Смерть как феномен философского осмысления: культурно антропологический и эзотерический аспекты [Текст] / В.М. Розин // Общественные науки и современность. – 1997. – № 2. – С. 170-180.
17. Саразин Ф. «Mapping the body»: История тела между конструктивизмом, политикой и «опытом» [Электронный ресурс] / Филипп Саразин // НЛО. – 2005. – № 71. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2005/71/sara2.html>
18. Семенова Ю.А. Тілесна самоідентифікація в умовах культурних трансформацій: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія» [Текст] / Ю.А. Семенова. – Харків, 2004. – 216 с.
19. Уилбер К. Никаких границ. Восточные и западные пути личностного роста [Текст] / Кен Уилбер; [пер. с англ. В. Данченко и А. Ригина]. – М.: Изд-во АСТ, Изд-во Института трансперсональной психологии, Изд-во К. Кравчука, 2003. – 283 с.
20. Фуко М. Что такое автор? [Текст] / Мишель Фуко // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности / М. Фуко; [пер. с фр. С. Табачниковой]. – М.: Касталь, 1996. – С. 7-46.
21. Хуземан Ф. Об образе и смысле смерти [Текст] / Фридрих Хуземан; [пер. с нем.]. – М.: Энигма, 1997. – 144 с.
22. Хюбнер К. Истина мифа [Текст] / Курт Хюбнер; [пер. с нем.]. – М.: Республика, 1996. – 448 с.
23. Ювенал Д.Ю. Сатиры [Текст] / Децим Юний Ювенал; [пер. Ф. А. Петровский, Д. С. Недович]. – СПб.: Алетейя, 1994. – 221 с.
24. Ярская Смирнова Е.Р. Стигма «инвалидной» сексуальности [Электронный ресурс] / Е.Р. Ярская Смирнова. – Режим доступа: <http://www.msses.ru/win/faculty/socialwork/yarskaya-stigma.rtf>

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

REFERENCES:

1. *Abbaniano N. Pozitivnyy ekzistentsializm (Positive existentialism). Vvedenie v ekzistentsializm.* St. Petersburg, 1998. pp. 289-452.
2. *Ares F. Chelovek pered litsom smerti (A man in the face of death).* Moscow, 1992. 528 p.
3. *Bakhtin M.M. Avtor i geroy v esteticheskoy deyatel'nosti (Author and hero in aesthetic activity). Avtor i geroy. K filosofskim osnovam gumanitarnykh nauk.* St. Petersburg, 2000. pp. 9-226.
4. *Bodriyyar Zh. Simvolicheskiy obmen i smert (Symbolic exchange and death).* Moscow, 2000. 387 p.
5. *Bollnov O. F. Filosofiya ekzistentsializma (Existentialist philosophy).* Regime to access: <http://elenakosilova.narod.ru/studia/bollnow.htm>

6. *Vakan L.* Sotsialnaya logika boksa v chernom Chikago: K sotsiologii kulachnogo boya (Social logic of boxing in black Chicago: To the sociology of fisticuff). *Logos*, 2006. no. 3. pp. 104-140.
7. *Velishskiy F.* Istoriya tsivilizatsii. Byt i nrvy drevnikh grekov i rimlyan (History of civilization. Life and customs of the ancient Greeks and Romans). Moscow, 2000. 702 p.
8. *Voropay T.* V poiskakh sebya. Identichnost i diskurs (In search of myself. Identity and discourse). Kharkov, 1999. 418 p.
9. *Gazarova Ye.E.* Motiv smerti v razvitii normalnoy telesnosti (Motif of death in the development of normal body). *Vystupl. na konferentsii «Telo: mezhdz zhiznyu i smertyu»* (Moskva, 11-13 noyabrya 2005 goda). Regime to access: http://telesnost.ru/psi/motiv_smerti_vrazvitii_normalnoi_telesnosti.htm
10. *Gomilko O.* Fenomen tilesnosti: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya doktora filos. nauk: spets. 09.00.04 «Filosofska antropologiya, filosofiya kulturi» (Phenomenon of the Human Body. Philosophical Sciences diss.). Kii, 2007. 36 p.
11. *Groys B.* Lenin i Linkoln – obrazy sovremennoy smerti (Lenin and Lincoln – modern images of death). *Utopiya i obmen*. Moscow, 1993. pp. 353-356.
12. *Mikhaylin V.* Apollonovy lyarvy: sostyazatelnyy sport v drevnegrecheskoy i noveyshey kulturnykh traditsiyakh (Apollo lyarvy: competitive sports in ancient and modern cultural traditions). *Neprikosnovennyy zapas*, 2004. no. 3. Regime to access: <http://magazines.russ.ru/nz/2004/35/mih23.html>
13. *Mogileva S.* Sport kak raznovidnost telesnykh praktik subektivatsii: agon – dialog – ekzistentsiya (Sport as kind of bodily practices of subjectivation: agon – dialogue – existence). *Filosofski peripetii. Visnik Kharkivskogo natsionalnogo universitetu imeni V.N. Karazina*, 2008, no. 792, pp. 217-227.
14. *Nikitaev V.* Germenevtika smerti (Hermeneutics of death). *Logos*, 2005. no. 2. pp. 202-220.
15. *Podoroga V.* Fenomenologiya tela (Phenomenology of the body). Regime to access: http://telesnost.ru/omega/filosofiya/fenomenologiya_tela_ch_3.htm
16. *Rozin V.M.* Smert kak fenomen filosofskogo osmysleniya: kulturno-antropologicheskii i ezotericheskii aspekty (Death as the phenomenon of a philosophical understanding: the cultural-anthropological and historical aspects). *Obshchestvennye nauki i sovremennost*, 1997. no. 2. pp. 170-180.
17. *Sarazin F.* «Mapping the body»: Istoriya tela mezhdz konstruktivizmom, politikoy i «opytom» («Mapping the body»: The history of the body between constructivism, politics and «experience»). *NLO*, 2005. no. 71. Regime to access: <http://magazines.russ.ru/nlo/2005/71/sara2.html>
18. *Semenova Yu.* Tilesna samoidentifikatsiya v umovakh kulturnykh transformatsiy: dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filos. nauk : spets. 09.00.04 «Filosofska antropologiya» (Bodily self-identification in a cultural transformations. Philosophical Sciences diss.). Kharkiv, 2004. 216 p.
19. *Uilber K.* Nikakikh granits. Vostochnye i zapadnye puti lichnostnogo rosta (No boundaries. Eastern and western way of personal growth). Moscow, 2003. 283 p.
20. *Fuko M.* Chto takoe avtor? (What is the author?). *Volya k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksualnosti*. Moscow, 1996. pp. 7-46.
21. *Khuzeman F.* Ob obraze i smysle smerti (About the image and meaning of death). Moscow, 1997. 144 p.
22. *Khyubner K.* Istina mifa (The truth of the myth). Moscow, 1996. 448 p.
23. *Yuvenal D.Yu.* Satiry (Satires). St. Petersburg, 1994. 221 p.
24. *Yarskaya-Smirnova Ye.* Stigma «invalidnoy» seksualnosti (Stigma of invalid sexuality). Regime to access: <http://www.msses.ru/win/faculty/socialwork/yarskaya-stigma.rtf>

Могільова Світлана Валентинівна – кандидат філософських наук, доцент
Харківський національний університет внутрішніх справ
Адреса: 61080 м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27
E-mail: athena84@mail.ru

Mogileva Svetlana Valentinovna – PhD in philosophy, associate professor
Kharkiv national university of internal affairs
Address: 27, 50-richchia SRSR Av., Kharkiv, 61080, Ukraine
E-mail: athena84@mail.ru